

stebri zvezani z železno mrežo. Iz železne mreže so tudi vrata, koja so tako narejena, da se na iztežaj odpirajo proti hodniku za celih 180° velik kot. V mreži in na stebre pritrjena so z vijaki železna korita, ki imajo zatvornice iz železne ploščevine. Vsako korito je pa pritrjeno tudi k tlaku z vijaki, koji so vanj vlti.

Zatvornica se more, kakor pri navadnih lesenih koritih, noter potisniti in pritrčiti, da je lahko jed v korito vlti.

Stena, koja deli zadnja 2 hleva, ima pri tleh luknjo z zapahom, skozi katero se lahko mladi prasički izprehajajo iz hleva v hlev, kar je pri odstavljanji mladičev prav zelo važno.

Železna konstrukcija mora biti pa jako natančno izdelana, da se popolnoma ujema z načrtom, zlasti ako so stebri uže prej stalno postavljeni. Vsako površno delo pri železji bi napravilo pri stavljenji preobilo težav, in nikdar bi vrata dobro ne tekla.

Jaz bi mogel torej vsakteremu, kdor si misli kdaj napraviti kako tako stavbo, svetovati, naj si naroči železje iz zanesljive tovarne. Kot tako bi mogel priporočati tvrdko R. Ph. Waagner — Dunaj, katera je tudi meni prav dobro postregla po primerni ceni. One častite čitatelje, kateri si hočejo to stavbo ogledati, vabim najvljudneje, naj se potrudijo k meni, kjer mi bodo vsegar dobro došli.

Razne reči.

* Kako učiti vprežne vole. Pred vsem je treba mlada uprežna vola drug drugemu privaditi. Zato je dobro, da vola, ki sta odločena za par, kak miren človek okrog vodi, pozneje se jima polagoma odene oprava ter se vprežeta pred kako lahko vozilo, n. pr. prazne gnojne sani. Vsak dan dopoludne in popoludne ju je treba nekaj dni tako okrog voditi in jima vedno več na voz nakladati. Da se privadita konopcu in klicu, naj ju človek ki ju vodi, uči temu. V največ slučajih se bodeta naučila voziti, ne da bi treba bilo biča ali pa palice. Če se pa težko učita, dobro je pred nja vprezati vožnje že vajena mirna vola ali konja. Slabše pa je sredstvo, ki mnogo rabi, da namreč vola zadej privežejo za voz, katerega vlečeta druga vola, pa sta tako prisiljena iti, ker ju voz vleče. Sploh pa z voli, uči jih že kakor koli, iz lepa več opraviš nego iz grda. Če jih preteplješ, postanejo trmasti in leni.

* Če si je konj izvinil nogo, rabili so poprej mrzle mokre obkladke. Izkušnja je pa poučila, da se noga mnogo prej ozdravi, če na njo devlješ gorke obkladke ali pa če mu bolno nogo postaviš v jako gorko vodo. Potem pomoči obezo v zmes, napravljeno iz enolikih delov vode in arnike in jo trdno obeži okrog otekle in boleče noge. Kadar se je obeza uže posušila, namoči jo zopet v rečeni tekočini. V malo dneh konja zopet lahko vprežeš.

* Drevje presaditi ko je uže ozelenelo. To delo opraviš brez škode presajenemu drevesu, ako ga z zemljo vred presadiš, tako le: Okolo drevesa, katero hočeš presaditi, naredi nekaj dni poprej 10 do 12 centimetrov širok jarek, pa tako globok, da sega tako daleč kakor korenine, ter ga napolni večkrat z vodo. Ko je zemlja dobro premočena, ni več težko drevesa iz tal s prstjo vred potegniti.

Podučne stvari.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

120.

Vredba občanska in vojaška.

Ali s tem niso zavrgli vere podjarmljenega naroda, samo solnce je moral spoznavati za najvišega boga, v ostalem je ostal pri svojih domačih bogovih. Njihove podobe so odpeljali slavno v Kusko, da so tam v vlastnem templju častno mesto zavzele med nižimi bogovi peruvanskimi. Porem so prešteli nove stanovnike in jim po številu glav zemljo razdelili. Načelniki premaganega naroda so bili potrjeni v vseh svojih dostojanstvih. in ljudstvo je ostalo pri vseh svojih običajih, v kolikor niso nasprotovali temeljnemu zakonu državnim. Ob enem so vpeljali v novej pokrajini vladni jezik. Prvi načelniki s svojimi rodovinami so morali iti v Kusko učit se jezika vladnega, v novo pokrajino pa so premagalci poslali učiteljev, da so učili ljudstvo novega jezika. Če je kedaj v novej pokrajini nastal upor zoper novi red, posegli so po nenavadnem pripomočku. Preselili so po več tisoč stanovnikov v drugo pokrajino, ki je uže bila privajena poslušnosti in pokornosti, a od tam so enako število preselili v izpraznjeno pokrajino, da so nemirneže krotili, učili u privajali novemu redu. Pri tem so vedno gledali na to, da so prestavljeni stanovniki prišli v tak kraj, ki se je popolnoma zlagal s starim kar se tiče podnebja, pridelkov in družega temu takega. Tudi so tako prestavljeni naseljniki obdržali svoj stari kraj, tako da so se vedno razločevali od plemen, med katerimi so živeli. Če se je pa katera pokrajina do cela vzdignila in uprla z orožjem v roki, ukrotili so jo brzo in potem brez milosti pokončali.

Vsak vladar peruvanski je bil podjarmitelj in je osebno vodil vojske. Po dobljenej zmagi se je vračal v Kusko z bogatim plenom v slavnem sprevodu. Nosili so ga dostojanstveniki v zlatem nosilu, naproti pa mu je prišlo prebivalstvo glavnega mesta posipajoč cesto s cvetjem in zelenjem. Vladar je šel najpreje k glavnemu templju in odloživši v znak pokore odličja kra-

ljevska, stopal je golonog notri, kamor ni smel nobeden drug stopiti za njim. Potem se je zahvalil bogu solncu, ki je srečno vodil svoje sinove. Po dovršenih žrtvah se je udalo mesto razveseljevanju, vzlasti petju plesu in zažiganju ognjev.

121.

Naboženstvo in njega obredi.

Večina plemen ameriških je verovala na neko najvišje bitje. Peruvanci so temu bitju veleli virakoča ali pačakamak. Ta bog je imel samo en tempelj blizo poznjšega španjolskega mesta Lime. Ta tempelj je bil zelo star, stal je uže, ko so Inkovci v deželo prišli. Ljudstvo je rado hodilo na božjo pot v ta tempelj. Videti je, da je bilo češčenje tega najvišjega vladarja sveta tujega izvira, kajti Inkovcem je bil glavni bog edino le vidno solnce, ki svetlobo in toploto razširja po vsej zemlji, od katerega ima vse življenje svoje. S ponosom so zatrjavali Inkovci, da so potomci solnca. Solncu so postavili templje v vseh mestih, celo v vsakej vasi, in žrtvovali so mu žgalne žrtve, a ne klavnih, kakor ostala plemena ameriška. Poleg solnca so častili luno kot sestro in ženo njegovo, in tudi zvezdam so skazovali čast božjo. Tudi blisk in grom sta imela svoje templje, in to zato, ker sta strašna spremnika solnčeva, modrovali so Peruvanci. Razen teh so imeli še manjših podrejenih bogov, in so jih častili, n. pr. zemljo, vzdub, vetrove, gore in reke kot representante prirodnih sil. Po vrhu, kakor smo uže čitali, sprejemali so tudi bogove podjarmljenih plemen med svoje. Peruvanci so vedeli nekaj malega o vesoljnem potopu, in da se je sedem oseb otelo v skalnatih votlinah. Od teh je pozneje se namnožil novi rod človeški. Verovali so na neumrljivost duše in na ustajenje teles, verovali, da bodo dobri ljudje poplačani a zli pokaznovani po smrti. Dalje so verovali v zliga duha „kupaj“, pa niso upali žrtvovati mu in si ga tako nakloniti.

Najstarejši tempelj boga solnca je stal na ostrovu Titikaka, od koder so utemeljitelji peruvanske države svoj rod izvajali. Zato je bil ta tempelj v posebnej časti in sploh vse, kar je bilo poleg njega, bilo jim je sveto. Koruzo, ki je obrodila na njegovej zemlji, razpošiljali so po zrnu v javna skladišča, da so bila tako poblagoslovljena. Najslavnejši vseh templjev, dika in slava države peruvanske, pa je stal v Kusku. Darežljivost vladarjev ga je tako bogato obdarila, da so ga nazivali shramba zlata. Tempelj je bil obširen, okolo glavne zgradbe je bilo zvrstjenih mnogo kapel in drugih hramov. Opasan je bil z lepim zidom. Vse te zgradbe so bile tako lepo in pravilno zvršene, da so se Španjolci na vso moč čudili, primerjali so jih najlepšim stavbam v svojej domovini. Ena reč pa je kazila zgradbe, s slamo so bile pokrite. In kaki so bili notranji prostori? Na zapadnej steni je viselo ogromno solnce od čistega zlata v podobi človeškega obraza. Od njega so izhajali premnogi žarki. Obraz tega prvega boga peruvanskega je bil posejan s smaragdi in drugimi dragimi kamni. Visel

je nasproti glavnemu vhodu. Ker je bilo v templju tudi mnogo zlatih okraskov po stropu in po stenah, plavalo je vse v prečudnej svetlobi, kedar je solnce jasno sijal na nebesu. Okolo glavne zgradbe so stale kapele. Ena je bila posvečena luni. Tudi luna je bila velika in skovana od čistega srebra; prav tako vsi okraski po kapeli. Druga kapela je bila posvečena zvezdam, še druga blisku in zopet druga mavrici, ki so jo imeli naslikano s pestrimi bojami. Razen teh poslopij so stale naokolo tudi hiše za premnoge duhovnike, ki so službo božjo ovršavali. Vse posodje, vsi okraski, sploh vse kar so v roke jemali v templju in na vrtu templjevem, vse je bilo od zlata ali srebra. Na vrtu so stale poleg živih cvetic tudi ponarejene zlate, kakor tudi razne zlate živali. Kar si je obraznost ljudska mogla zmisliti dragocenega in sijajnega, vse se je tu nahajalo.

Razen glavnega templja je stalo v Kusku še mnogo manjših templjev, vele, da okolo 400. To mesto je bilo Peruvancem sveto mesto, lesem so hodili na božjo pot z vseh krajev peruvanske države. Podobnih templjev so imeli v vsakem mestu, mnogi so bili tudi krasni kakor glavni v Kusku. Pa tudi po vaseh je bilo dobiti dragoceno opravljenih templjev. Duhovnikov so imeli Peruvanci premnogo, samo pri glavnem templju v Kusku je bilo nastavljenih do 4000 duhovnikov.

Načelnik duhovenstvu peruvanskemu je bil prav za prav vladar sam, prvo mesto za njim pa je imel najviši duhovnik „villak umu“ nazivan. Navadno je bil vladarjev brat. Vladar ga je nastavljal za vse žive dni, on pa je nastavljal niže duhovnike. Duhovniki pri glavnem templju v Kusku, kakor tudi najviši duhovniki po pokrajinah, bili so zgolj kraljevske krvi Inkov. Duhovniki so imeli samo to dolžnost, da so ovršavali službo božjo, toraj je bila njihova vednost omejena samo na popolno znanje vseh raznih obredov naboženskih. Mladine niso učili. Praznikov je bilo vsak mesec nekoliko, najimenitnejši je bil praznik „rajmi“.

Tri dni pred tem praznikom so imeli post, in ves ta čas niso smeli luči nažgati v hiši. Ko je napočil praznični dan, šel je kralj s svojim dvorom in spremljan od meščanov pred solnčnim vzhodom na glavni trg, kjer je čakal na prikazanje svojega boga. Kakor hitro so se pokazali prvi žarki ter pozlatili tempelj in najvišja poslopja mestna, nastalo je glasno pozdravljanje zbranega ljudstva. Drug drugemu so srečo voščili, plesne pesni so zadonele spremljane z divjim bučanjem barskih nastrojev godbenih. Na to je šel kralj z ljudstvom v slavnem sprevodu k glavnemu templju. Kedar so dospeli v ulice, kjer je stal tempelj, obstali so vsi in se izzuli; kajti v tempelj so smeli iti ta dan samo kralj in njegovi sorodniki. In ko so le-ti stopili na preddvorje, izzuli so se tudi ter golonogi stopali v tempelj molit.

Potem so žrtvovali živali, biline, cvetice in vonjavo koreničevje, s katerim so kadili. Ob posebnih zadevah so žrtvovali tudi človeka, lepo deklico, vendar se je to redkokedaj zgodilo, na pr. ob nastopu novega vladarja,

ob rojstvu kraljevskega dediča, ob izrednej zmagi, ali ob izrednih javnih prigodkih. Najnavadnejša žrtva na gore omenjeni praznik jim je bila lama, s čegar drobu so duhovniki vedeževali.

(Dalje nasl.)

Naši dopisi.

Dobrova 17. avgusta. (*Sklep šolskega leta*). Tukaj sklenili smo pretečeno šolsko leto dne 27. julija t. l. brez posebne preskušnje. Zjutraj ob 6. uri bila je šolska sv. maša se zahvaljeno pesmijo. Pri tem svetem opravilu prejelo je tudi 42 šolskih otrok prvo sveto obhajilo. Kaj ginljiv bil je trenotek, ko so mali povabljenčki, zbrani pred krstnim kamenom z belimi svečami v rokah ponovili na glas se svojim veroučiteljem krstno obljubo. Pred darovanjem med sveto mašo je novoobhajanjem s kaj spodbudnimi in ginljivimi besedami razkladal g. celebrant zadnjo večerjo Gospodovo. Pri tem niso bile opazovati ravno redke solze veselja in ginjenosti poslušalcev. Po dokončanem cerkvenem opravilu podali so se otroci zopet za svojo šolsko zastavo v lepem sporedu iz cerkve nazaj v šolo vsakega razreda v svojo sobo.

Dasiravno bil je sklep šolskega leta brez posebne preskušnje določen, pripovedovali so vendar le otroci marsikaj zanimivega iz med šolskim letom obdelovanih predmetov. Zapeli so tudi v vsakem razredu po več mičnih pesmic, za sklep sledila je v obeh razredih veličastna cesarska pesem. Pri sklepu bili so navzoči: gospod deželni glavar, dr. Josip Poklukar, drugi udje krajnega šolskega sveta in več starišev otrok.

V obeh razredih bili so obdarovani najpridnejši otroci: v prvem razredu dobili so za darila albume: Slava Vodniku, v drugem pa 40 krasno vezanih knjižic: „Valentin Vodnik“, delce, katero je izdala družba sv. Cirila in Metoda. Obdarovanci prejeli so tudi iz rok v. č. gosp. župnika tukajšnjega še vsak po eno prav lepo podobico. Gospod deželni glavar dr. Josip Poklukar dal je 13 častnih daril v denarji za pridne šolarje in šolarice v povoljno razdelitev po previdnosti učiteljstva.

V vsakem razredu ogovoril je gospod deželni glavar ob sklepu otroke kaj spodbudno in ginljivo, priporočevaje jim povsod uzorno obnašanje, pridnost v učenju, pokorščino do starišev in pravo pobožno življenje, kazaje osobito onim neprecenljivo srečo, koja bila jim je tega dne s tem v delež, da so se prvič v svojem življenju se svojim Izveličarjem pri sv. obhajilu sklenili.

Da so se mogli tudi drugi prednostni učenci in učenke tukajšnje šole letos ob sklepu šolskega leta obdarovati, pripomogli so se svojimi milimi darovi sledeči prijatelji in dobrotniki šolske mladine; darovali so: domača gospoda, Jernej Babnik, župnik in Valentin Lavtar duhovni pomočnik ter g. Josip Fr. Seunig, graščak v Bokalcih, vsak po dva (2) gld.; po

1 gl. so darovali: Jera Novak, Miha Novak iz Rozor, Anton in Helena Rotar iz Šmartina, Franica Črne iz Kozarij in Peter Selan iz Stranske vasi; dalje 1 gld, 20 kr. Marijana Košir iz Kozarij, 1 gl. 10 kr. Franjo Dolinar iz Švice, 70 kr. Neža Bizjan in Matija Peklaj iz Stranske vasi, 60 kr. Janez Novak iz Šmartina; po 50 kr. pa France Oven in Janez Remic iz Šmartina ter France Črne iz Kozarij. Vsi skupaj toraj 17 gld, 80 kr. Za ta znesek nakupilo se je: 7 albumov: Slava Vodniku, 200 prav lepih podobic in pa 40 knjižic: „Valentin Vodnik.“

Vsem imenovanim dobrotnikom in prijateljem tukajšnje šolske mladine izrekam na tem mestu presrčno in preiskreno zahvalo, ter jim kličem: Bog Vam v vsem izobilji plačaj!

V ročnih delih podučevalo se je letos na tej šoli z najboljšim uspehom, kar je očitno kazala v dan sklepa šolskega leta iz teh v II. razreda sobi prirejena razstava. Učenk bilo je vseh skupaj za ročna dela 60. Istotako obnesel se je tudi sadjarsko-kmetijski poduk kaj povoljno, kateri je štel 77 dečkov II. razreda vsakdanje šole. 35 ponavljavcev in ob času praktičnega dela od časa do časa tudi 18 odraščanih oseb moškega spola.

Rant.

Iz Ljubljane — Cesarjev rojstni dan praznoval se je minulo nedeljo dne 18. avgusta po vseh pokrajinah širne države avstrijske sijajno in srčno. V Ljubljani pel je zvišeni gospod knezoškof v stolni cerkvi slovesno sv. mašo in potem zahvalno pesem v navzočnosti gospoda deželnega predsednika barona Winkler-ja, deželnega glavarja, mestnega župana, deželnih in mestnih odbornikov in pa uradnikov vsih tukajšnjih c. kr. uradov. — Vojaštvo imelo je za se posebno službo Božjo v ta namen pod milim nebom.

Kmalu po maši podale se se k gospodu deželnemu predsedniku deputacije deželnega odbora, ljubljanskega mestnega zastopa, c. kr. kmetijske družbe, c. kr. realke, in veteranskega društva s prošnjami, da gospod predsednik blagovoli posredovati vošila dotičnikov na Najvišje mesto.

Prav tako pristrčno vršilo se je praznovanje cesarjevega rojstnega dneva po vsi deželi kranjski. Lahko je razumljivo, da je bilo letos praznovanje cesarjevega praznika še mnogo srčneje, kakor druga leta, vsaj je vsim avstrijskim državljanom v živem spominu še vlansko praznovanje 40letnice cesarjevega vladanja, katero se je dopnilo z 2. dnem meseca decembra; v spominu pa je narodom avstrijskim tudi 30. dan januarja t. l. nesrečni dan je najbitkeje zadel milo očetovsko srce cesarjevo.

Ta dan združil je toliko tesneje vsa srca domoljubnih avstrijcev s krvavečim srcem cesarjevim, in zato so pri praznovanju letošnjega rojstnega dneva cesarjevega še silnejše in bolj goreče prodirale prošnje tisučero in tisučero zvestih državljanov proti nebu, da